

مطالعه جامعه‌شناختی نقش سرمایه‌های فرهنگی خانواده‌های ایرانی بر ورود فرزندان به دانشگاه (مورد مطالعه: دانشجویان ورودی سال ۹۵-۹۴ دانشگاه صنعتی شریف)

نام نویسنده: قاسم علایی زاده

چکیده

هدف پژوهش حاضر مطالعه جامعه‌شناختی نقش سرمایه‌های فرهنگی خانواده‌های ایرانی بر ورود فرزندان به دانشگاه است. روش مطالعه از نوع توصیفی - پیمایشی و پس رویدادی است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشگاه صنعتی شریف در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴ و مشغول به تحصیل بوده است ($n=1013$). حجم نمونه این پژوهش شامل ۳۵۰ دانشجوی براساس جدول کوکران به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. برای اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش از پرسشنامه محقق ساخته با آلفای کرونباخ ۰/۸۲، داده‌های لازم گردآوری گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آماراستنباطی (آزمون نرمال بودن کولموگروف- اسمیرنوف، مدل‌یابی معادلات ساختاری ترکیبی از تحلیل تأییدی، رگرسیون چند متغیره، ضریب همبستگی) با نرم افزار Sps^۱ و Amos^۲ نسخه ۲۲ استفاده شد که یافته‌های پژوهش نشان داد: از سه‌گونه سرمایه فرهنگی؛ به ترتیب سرمایه فرهنگی نهادینه، سپس سرمایه فرهنگی عینی، و در آخر سرمایه فرهنگی ذهنی - کالبدی در بین خانواده‌های دانشجویان مورد مطالعه، نقش اثرگذار بیش‌تری در تحصیلات عالی فرزندان دارند. برخی از مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی ذهنی - کالبدی و عادت‌واره‌هایی مانند علاقه به مطالعه کتاب‌های غیردرسی، علاقه به هنر، حضور داوطلبانه در مجامع علمی، توجه به ادبیات و مفاخر فرهنگی، رفتن به موزه، تئاتر، سینما و جشن‌واره‌ها، فعالیت‌های هنری و ورزشی در میان خانواده‌های دانشجویان پیش از ورود به دانشگاه، از میزان مطلوبی برخوردار نیست. از این‌روی، چگونگی ارتقای سرمایه فرهنگی خانواده‌های ایرانی در راستای ارتقای توان‌مندی‌های فرهنگی ذهنی - کالبدی فرزندان، در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، کاملاً ضرورت دارد.

واژگان کلیدی: سرمایه فرهنگی ذهنی - کالبدی، سرمایه فرهنگی عینی، سرمایه فرهنگی، نهادینه، الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت.

1-Statistical package for the social sciences

2-Analysis of a moment structures

مقدمه

مطالعات جامعه‌شناختی چنددهه گذشته بر نقش سرمایه‌های فرهنگی خانواده‌ها و حتی بر چگونگی پیشرفت تحصیلی فرزندان آنان تأکید داشته به‌همین دلیل سنجه‌ها و نماگرهای تجربی مختلفی به کار گرفته شده است تا نقش میزان افزایش یا کاهش سرمایه‌های فرهنگی خانواده‌ها مورد بازشناسی و واکاوی جدی قرار گیرد. در نگاه نخستین، اصطلاح سرمایه فرهنگی^۱ بازنمای کلی پیشینه تحصیلات خانوادگی، عادت‌واره‌ها، ترجیحات و کردارهای زیبایی‌شناسانه افراد برگرفته از ساختار اجتماعی، با تمرکز برداشتن یا نداشتن ذائقه و سلیقه اشکال هنری متعالی (نقاشی، موسیقی، ادبیات و تئاتر) تعریف می‌شود که با ترکیب خاصی از سرمایه‌های فرهنگی سه‌گانه هماهنگ می‌گردد (وین برگر، ۲۰۰۶). بر این اساس هر عضو خانواده از الگوی منحصر به فردی از ذائقه‌های بر خوردار می‌شود که حتی بر موفقیت یا شکست تحصیلات عالی فرزندان تأثیر می‌گذارد. گرچه سرمایه فرهنگی از سوی دیگر در سازو کارهای مهم بازتولید سلسله مراتب اجتماعی بی‌تأثیر نیستند (هایس، ۲۰۰۴). به‌طور کلی بر اساس سلیقه‌های والا، شیوه راه و رسم زندگی پسندیده و رشد شناختی است که انتخاب و پذیرش محصولات فرهنگی رایج در خانواده تحقق می‌یابد تا به شکل‌گیری عادت‌واره‌ها^۲ در فرزندان بینجامد و سپس به کمک محیط‌های آموزشی است که میزان سرمایه‌های فرهنگی افزایش یا کاهش می‌پذیرد (میرزاییگی، ۱۳۹۴: ۸۹-۸۸).

بازشناسی مفهومی و سنجه‌های سرمایه فرهنگی

سرمایه فرهنگی با مفهوم سبک زندگی^۳ و بر^۴ بسیار نزدیک است که شامل مهارت‌های خاص، سلیقه، نحوه سخن گفتن، مدارک تحصیلی و شیوه‌های رفتاری می‌شود و افراد به وسیله آن‌ها خود را از دیگران متمایز می‌سازند. هم‌چنان که وبر، سبک زندگی را از جنس رفتاری می‌داند که تمایلات^۵ آن را هدایت می‌کند و بخت‌های زندگی^۶، بستر ظهور آن را فراهم می‌گرداند (ریکوفسکی، ۲۰۰۸: ۱۴۹). در جامعه‌شناسی، سبک زندگی سه مفهوم کاربردی دارد: ماهیت شیوه زندگی^۷، تدبیر زندگی^۸ و بخت‌های زندگی. تدبیر زندگی بر انتخاب‌های افراد دلالت دارد، اما بخت زندگی عبارت است از احتمال تحقق یافتن انتخاب‌ها. چگونگی گذران اوقات فراغت، الگوی مصرف و از جمله کالاهای فرهنگی که مهم‌ترین شاخص‌های سبک زندگی است (فضلی، ۱۳۹۱: ۲۸).

سرمایه فرهنگی را می‌توان توانایی فرد در تصرف و استفاده از کالاهای فرهنگی و نیز توانایی‌های ادبی-گفتاری تعریف کرد. هایس^۹ (۲۰۰۴) اصطلاح سرمایه فرهنگی را بازنمای تمام نیروهایی مثل زمینه خانوادگی، طبقه اجتماعی، سرمایه‌گذاری‌های گونه‌گون و تعهدات نسبت به تعلیم و تربیت، منابع مختلف و مانند آن‌ها می‌داند که بر موفقیت (علمی یا تحصیلی) فرزندان تأثیر می‌گذارد که در نگاه اولیه سرمایه فرهنگی به‌عنوان بر خور داری از فرهنگ پایگاه‌های اجتماعی، گرایش‌ها و انگاره‌ها تعریف می‌شود (هایس، ۲۰۰۴).

اما از نظر بورديو سرمایه فرهنگی به سه شکل کلی در خانواده نقش دارد:

3 -Measures

4 -Indicators

5 -Cultural capital

6 -Social Hierarchy

7 -Habitus

8 -Lifestyle

9 -Max Weber

1 -Desires 0

1 -Life chances 1

1 -Style of life 2

1 -Stylization of life 3

1 -Jessica Anne Hayes 4

۱- سرمایه فرهنگی ذهنی- کالبدی^۵: این نوع سرمایه به کالبدو ذهن، به تلاش‌ها و سرمایه‌گذاری شخصی فرد وابسته است و از سوی خود فرد حاصل می‌شود. این سرمایه، مجموعه توانش‌ها و دانش‌های ذهنی و مهارت‌های عملی، تجربی و رفتاری است که در شیوه سخن گفتن، باورها، ارزش‌ها و نگرش‌های خاص فرد ظهور دارد (فخری، ۱۳۸۹).

۲- سرمایه فرهنگی عینی^۶: اشیاء مادی، کالاهای فرهنگی و رسانه‌ای از جمله نوشته‌ها، کتاب‌ها، نقاشی‌ها و آثار هنری جزء سرمایه فرهنگی عینی هستند که بهره‌گیری از سرمایه فرهنگی عینی به میزان سرمایه فرهنگی ذهنی فرد وابسته است (فخری، ۱۳۸۹).

۳- سرمایه فرهنگی نهادینه^۷:

عینیت بخشیدن به سرمایه فرهنگی از طریق مدارک دانشگاهی و تحصیلی است که خارج از دارایی‌های مادی و عینی فرهنگی، سرمایه ذهنی و زیستی و از راه کسب عناوین تحصیلی تأیید شده به صورت قانونی و نهادینه حاصل می‌گردد. این گونه مدارک مستقل از صاحبان خود دارای اعتبار بوده، بسان سندی عینی و رسمی است که می‌توان خانواده‌ها را از این نظر با هم مقایسه کرد و حتی می‌توان نرخ تبدیل این گونه سرمایه فرهنگی را به سرمایه اقتصادی برحسب ارزش پولی برآورد کرد (فخری، ۱۳۸۹).

از سوی دیگر، گاهی سرمایه فرهنگی به دو شکل ایستا^۸ یعنی تمام فعالیت‌ها و اعمال آگاهانه والدین و دیگری پویا^۹ ارتباطی یعنی تعاملات فرهنگی و روابط میان فرزندان با والدین تعریف می‌شود (احمدی اصل ۱۳۹۱). برخی شواهد تجربی نشان می‌دهد که سرمایه فرهنگی در خرده فرهنگ جوامع از نظر قومی، سیاسی، نژادی و اعتقادی نقش دارد که فرهنگ در درون گروه تبدیل به سرمایه می‌شود و سلسله مراتب اجتماعی هم در تعامل انسانی تحقق می‌یابد (زاناکیس، ۲۰۱۱: ۹۰).

از نظر جنکینز سرمایه‌های فرهنگی خانواده، به میزان دست‌یابی فرزندان به کالاهای فرهنگی مختلفی مانند تارنماها، رایانه‌ها، آثار نقاشی، کتاب‌ها و استفاده از فرهنگ‌نامه‌های لغت خارجی بستگی دارد (جنکینز، ۱۹۹۲).

دی‌مجیو (۲۰۰۷) پس از مطالعاتی به این نتیجه می‌رسد که امروزه سنج‌های سرمایه‌های فرهنگی بیش‌تر تحت تأثیر متغیر جنسیت قرار گرفته‌اند. چنان‌که حضور زنان در رخ دادهای فرهنگی والا بر مردان فزونی یافته است و در بعضی جوامع زنان بیش‌از مردان در رخ دادهای فرهنگی والا، خواندن کتاب‌های ادبی، شرکت در کلاس‌های هنری و بروز سلیقه‌های با فرهنگ بودن^{۱۰} سهم دارند (دی‌مجیو، ۲۰۰۷: ۱۶۱). کالاهای فرهنگی شامل آن دسته از مواردی خواهد بود که تعریف کننده شیوه متمایزی از زیست اجتماعی است. از این رو می‌توان به مصرف الگوهای پوشش، وسیله‌های زینتی و مکان‌های فرهنگی مانند کتاب‌خانه‌ها، مساجد، امام‌زاده‌ها، زیارت‌گاه‌ها، فضاهای وابسته به تفکری ویژه مانند، کافی‌شاپ‌ها، سینماها، فرهنگ‌سراها، سالن‌های ورزشی، قهوه‌خانه‌ها، و دیگر فضاهای معروف به اماکن فرهنگی اشاره کرد. سالیوان (۲۰۰۲) در تحقیقی با عنوان سرمایه فرهنگی و پیشرفت تحصیلی (یا قبولی در دانشگاه)، سرمایه فرهنگی خانواده را در سه حیطه دسته‌بندی کرده است:

الف) فعالیت‌ها: که در سه بخش قابل شناسایی است؛

۱- مطالعه: بسته به نوع و تعداد کتاب‌هایی که یک فرد در یک بازه زمانی مطالعه می‌کند، خواندن روزنامه و یا استفاده از کتاب‌خانه.

۲- تماشای تلویزیون: تماشای برنامه‌هایی با موضوعات علمی، هنری، سیاسی و فرهنگی.

۳- مشارکت در حوزه‌های هنری: بازدید از موزه‌های هنری، حضور در سالن‌های تئاتر.

1 - Embodied state	5
1 - Objectified state	6
1 - Institutionalized state	7
1 - Static cultural capital	8
1 - Dynamic cultural capital	9
2 - Communicative	0
2 - Highbrow / High culture	1
2 - Thomas J. Sullivan	2

(ب) دانش فرهنگی: شناخت شخصیت‌های فرهنگی، دانش‌مندان، سیاست‌مداران، شاعران و هنرمندان.

(ج) زبان: مهارت‌های کلامی و میزان دامنه لغات افراد (رضایی، ۱۳۹۳).

لویک^۲ (۲۰۰۵) میزان تحصیلات والدین، تعداد کتاب‌های موجود در منزل و مشارکت‌های هنری ماس^۴ و اشفنبورگ^۵ (۱۹۹۷)، آشنایی با نمادهای فرهنگی طبقه برتر و توانایی استفاده از آن‌ها، و دمیس^۶ (۲۰۰۶)، بازدید از موزه‌های هنری یا مکان‌های تاریخی، شرکت در کلاس‌های نمایش‌نامه نویسی، داشتن صلاحیت فرهنگی، زبانی را سنج‌های اصلی سرمایه فرهنگی می‌داند. ورنر^۷ (۲۰۰۴) اهل مطالعه بودن، تعداد کتاب‌های موجود در منزل، سطح تحصیلات والدین، علاقه به نویسندگی و ورف هورست^۸ (۲۰۱۰) میزان تحصیلات والدین، بازدید از موزه‌های هنری، تماشای تئاتر در طول یک‌سال و میزان مطالعه کتاب‌های غیردرسی در طول هفته، و رابسون^۹ (۲۰۰۳) نیز بازدید از موزه، رفتن به نمایشگاه، عضویت در کتاب‌خانه، علاقه به نویسندگی را ناگرهای سرمایه فرهنگی به حساب می‌آورد (رضایی، ۱۳۹۳). گرچه از نظر گادیس^{۱۰} (۲۰۱۲) چهار ناگر مهم سرمایه فرهنگی فقط رفتن به موزه، تئاتر، مراکز فرهنگی و عادت به مطالعه دانسته شده است (گادیس، ۲۰۱۲).

وارد^{۱۱} (۲۰۱۱) میزان تماشای تلویزیون، علاقه به فیلم، موسیقی، خواندن کتاب، هنرهای تجسمی، توجه به ورزش، تماشای فعالیت‌های ورزشی، تمرینات بدنی، اهمیت دادن به سلامت بدن، الگوهای پوشش، معماری و چیدمان وسایل خانه و شیوه زندگی را ناگرهای سرمایه فرهنگی در نظر می‌گیرد.

سگروه بوچی^{۱۲} (۲۰۰۹) سه الگوی پیش‌بینی کننده بازتولید فرهنگی^{۱۳}، پویایی فرهنگی^{۱۴} و منابع فرهنگی^{۱۵} را برای تعیین میزان بازدهی سرمایه فرهنگی بر وضعیت تحصیلی مورد آزمایش قرار داده‌اند.

لامونت^{۱۶} و لارو^{۱۷} هر دو تعریف کار بردی سرمایه فرهنگی را ارائه می‌کنند. از دید آنان، هنگامی سرمایه فرهنگی نهادینه است که با نشانه‌های فرهنگی والایی (نخبگان) مانند گرایش‌ها، ترجیحات، معرفت رسمی، رفتارها، اهداف و مدارک تحصیلی همراه شده و سبب تفکیک اجتماعی و فرهنگی شود. و از سرمایه‌های فرهنگی ملموس^{۱۸} مانند ساختمان‌ها، سازه‌ها، مکان‌های فرهنگی / میراث فرهنگی، بناهای تاریخی، کالاهای فرهنگی شخصی نظیر نقاشی‌ها، مجسمه‌ها یاد می‌کنند (سالیوان، ۲۰۰۲: ۱۶۵).

پس می‌توان نتیجه گرفت که برای سرمایه فرهنگی دو سرچشمه مهم وجود دارد. یکی، عادت‌واره‌ها در زندگی خانوادگی و دیگری تحصیلات. اولی در درون و دومی در بیرون فضای خانواده شکل گرفته و رشد می‌یابد. البته تحصیلات از جمله متغیرهای بسیار مهمی است که می‌تواند جانشین عادت‌واره‌های خانوادگی شود. زیرا می‌تواند به هر فرد سلیقه، ادب و شیوه‌هایی را بیاموزد که او را به منزلت خاصی نزدیک سازد.

2 -Van Lowiek	3
2 -Ineke Maas	4
2 -Karen E. Aschaffenburg	5
2 -Susan Alexandra Dumais	6
2 -Samuel P. Verner	7
2 -Van De Werfhorst	8
2 -Colin Robson	9
3 -Michael Gaddis	0
3 -Warde Ann	1
3 -Segre & Bucci	2
3 -Cultural reproduction	3
3 -Cultural mobility	4
3 -Cultural resources	5
3 -Lamont	6
3 -Lareau	7
3 -Tangible	8

برخی صاحب نظران، سرمایه فرهنگی را دانش ها و مهارت های گونه گون می دانند و برکس^۳ و فولک^۴ البته هر دو، واژه سرمایه فرهنگی را برای اشاره به قابلیت های انعطاف پذیر جوامع انسانی برای پرداختن به زیست محیط و اصلاح آن به کار می برند (آزاد، ۱۳۹۱).

نگاه اسمیت^۵ (۲۰۰۶) به سرمایه فرهنگی، متوجه منش عاداتی آن است و آن را شامل ابعادی هم چون: دانش عینی درباره گونه های مختلف هنر و فرهنگ، سلیقه ها و ترجیحات فرهنگی ویژگی های صوری (مانند دانش، مدارک دانشگاهی و گذراندن مهارت های هنری) و سرانجام مهارت های فرهنگی می داند (اسمیت، ۲۰۰۶: ۲۲۴).

براساس یافته های دی مجیو و مهر^۶ (۱۹۸۵) تأثیر سرمایه فرهنگی خانواده بر فرزندان پسر در طبقات پایین جامعه، بیش تر است. هایس^۷ (۲۰۰۴) معتقد است که سرمایه فرهنگی با تحصیلات والدین رابطه مستقیم ولی با پایگاه اقتصادی خانواده رابطه غیرمستقیم دارد. یعنی هرچه تحصیلات والدین افزایش یابد، سرمایه فرهنگی خانواده هم بالا می رود ولی همواره پایگاه اقتصادی بالای خانواده نمی تواند سرمایه فرهنگی والا (نخبگان) را به همراه آورد. بنابراین سرمایه فرهنگی به مجموعه ای از نیروها و منابع مختلف نظیر پیشینه اقتصادی خانواده، طبقه اجتماعی، سرمایه گذاری های گونه گون تحصیلی وابسته است که همگی می توانند بر موفقیت تحصیلی فرد مؤثر باشند.

هم چنین مک کی^۸ (۲۰۰۴) می گوید که سواد اجتماعی از طریق خانواده، مدرسه، دانشگاه و حتی محیط کار به عنوان یک خصیصه اجتماعی در افراد پرورش می یابد. از سوی دیگر تحصیلات پدر و مادر تأثیرات مثبتی بر پیشرفت تحصیلی فرزندان آنان در مدرسه دارد. گرچه در ایران بین سطح تحصیلی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان در دانشگاه در صورت خانه دار بودن مادر رابطه ای معناداری دیده نمی شود (آزاد، ۱۳۹۱). اما از نظر بورديو سرمایه فرهنگی بیش تر از طریق خانواده تا مدرسه به فرزندان انتقال می یابد (دی مجیو، ۱۸۹-۲۰۱: ۱۹۸۲). گرچه ریکوفسکی^۹ (۲۰۰۶) مدعی است، بورديو سرمایه فرهنگی را که تاحدی ذهنی است و همواره از طریق مدارس و دانشگاه ها، افزایش می یابد با نیروی کار غنی، برابر می گیرد (ریکوفسکی، ۲۰۰۶). با این حال بورديو برای سرمایه فرهنگی سه ویژگی برمی شمارد:

- ۱- با پویش تدریجی به فرزندان انتقال می یابد. ۲- به شکل مدارک تحصیلی تجلی می کند و ۳- دارای سازوکار بازتولید اجتماعی در جوامع سرمایه داری پیشرفته است (سالیوان، ۲۰۰۲: ۱۶۵).

فَن^{۱۰} (۲۰۰۷) در مطالعات خود دریافت که در کشور چین پایگاه خانوادگی بر تحصیلات فرزندان اثر مستقیم دارد. چنان که فرصت های تحصیلی ارزشمند در انحصار خانواده های برخوردار از سرمایه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی والا (نخبگان) قرار می گیرد. سطح تحصیلات پدر و مادر، تعداد فرزندان با موفقیت تحصیلی رابطه داشته در نهایت، تحصیلات پدر بیش از تحصیلات مادر اثر گذار است.

کروک^{۱۱} (۱۹۹۷) و دوگراف^{۱۲} (۲۰۰۰: ۹۸) به این نکته پی بردند که موفقیت های تحصیلی با مطالعه پیوند دارد در حالی که شرکت در فعالیت های هنری چنین نیست و پیشرفت های تحصیلی به منابع آموزشی مانند مهارت های شناختی و تحلیلی وابسته است که هر دو به جای شرکت در محافل فرهنگی- هنری رسمی با مطالعه ارتباط دارد (تروپ، ۲۰۰۲).

بنابراین در مطالعه حاضر بررسی نقش گونه های سه گانه سرمایه فرهنگی (ذهنی- کالبدی، عینی و نهادینه) در ورود فرزندان به دانشگاه، بر اساس دیدگاه پی بر بورديو (۱۹۳۰-۲۰۰۲)، سالیوان (۲۰۰۲) و آلن وارد (۲۰۱۱)، و تعیین نقش هر یک از انواع سه گانه سرمایه فرهنگی خانواده ها، در موفقیت تحصیلی دانشجویان هدف اساسی این تحقیق است.

3 -Jeffrey Sanchez Burks	9
4 -Dinah Volk	0
4 -Philip Smith	1
4 - DiMaggio and Mohr	2
4 - Steven C.Hayes	3
4 - Jim McKay	4
4 -Glenn Rikowski	5
4 - labour power	6
4 -Jingbo Fan	7
4 -Stephen Crook	8
4 -Nan Dirk De Graaf	9

فرضیه‌های پژوهش

- فرضیه ۱. میانگین شاخص سرمایه فرهنگی نهاده (مدرک تحصیلی پدر و مادر) خانواده‌های دارای فرزندان ورود به دانشگاه کم‌تر از حد متوسط است.
- فرضیه ۲. میانگین شاخص سرمایه فرهنگی عینی (ابزار، مکان‌ها و کالاهای فرهنگی) خانواده‌های دارای فرزندان ورود به دانشگاه بیش‌تر از حد متوسط است.
- فرضیه ۳. میانگین شاخص سرمایه فرهنگی ذهنی - کالبدی (عادت‌واره‌ها) خانواده‌های دارای فرزندان ورود به دانشگاه بیش‌تر از حد متوسط است.

روش پژوهش

این پژوهش با توجه به ماهیت آن، از نوع مقایسه‌ای پس‌رویدادی است. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۰۱۳ نفر دانشجوی ورودی سال ۱۳۹۴ دانشگاه صنعتی شریف، اعم از دانشجویان نخبه (عضو بنیاد ملی نخبگان) و غیره در یازده رشته (مهندسی برق، مهندسی شیمی و نفت، مهندسی مکانیک، رایانه، مهندسی عمران، مهندسی هوا فضا، مهندسی صنایع، علوم ریاضی، شیمی، مهندسی و علم مواد، فیزیک) خواهد بود. حجم نمونه با توجه به فرمول کوکران ۳۵۰ دانشجو که نمونه‌گیری به صورت احتمالی (نمونه‌گیری تصادفی ساده)^۴ انجام گرفت. در این مطالعه، علل موفقیت تحصیلی دانشجویان ورودی سال ۱۳۹۴ دانشگاه صنعتی شریف در رابطه با نقش سرمایه فرهنگی خانواده آنان بررسی گردید. پرسش‌نامه محقق‌ساخته و پیش‌آزمون^۵ شده‌ای شامل سه قسمت، ۲۴ پرسش بسته، باز، نیمه باز و ۷۶ پرسش گویه‌ای برای جمع‌آوری اطلاعات در زمینه متغیرهای مربوط به پژوهش از میان دانشجویان ورودی سال ۱۳۹۴ دانشگاه‌های صنعتی شریف اجرا گردید. پرسش‌نامه مورد نظر براساس مطالعات پیشین، هدف پژوهش و مبنای مطالعات نظری طراحی شده است. برای بررسی پرسش‌نامه از لحاظ اعتبار^۶ و پایایی^۷ از روش‌های مختلفی بهره‌گیری شد. پس از تهیه پرسش‌نامه و پیش از اجرای نهایی آن هر پرسش و کلیت پرسش‌نامه مورد ارزیابی اساتید و هم‌چنین متخصصان و کارشناسان قرار گرفت که نظر صاحب‌نظران در زمینه روایی و پایایی آن مثبت بود، البته هنگامی می‌توان چنین انتظاری داشت که پرسش‌نامه مورد استفاده در پژوهش برخوردار از روایی محتوایی^۸ و صوری^۹ کافی باشد. برای محاسبه آلفای کرونباخ با استفاده از نرم افزار SPSS پرسش‌نامه‌ای با ۸۵ سؤال پیش‌آزمون شد. با استفاده از اطلاعات به دست آمده از این پرسش‌نامه از روش آلفای کرونباخ امتیازها محاسبه شده، در مجموع عدد ۰/۸۰۵۲ به دست آمد. این مقدار نشان دهنده آن است که پرسش‌نامه مورد استفاده، از قابلیت اعتماد لازم برخوردار است.

جدول ۱. پایایی متغیرهای پژوهش

متغیرهای مستقل	آلفای کرونباخ	آلفای کرونباخ
سرمایه فرهنگی ذهنی - کالبدی (عادت‌واره‌ها)	۰/۷۴۲۶	۰/۸۰۵۲
سرمایه فرهنگی عینی (ابزار، مکان‌ها و کالاهای فرهنگی)	۰/۸۷۵۵	
سرمایه فرهنگی نهاده (مدرک تحصیلی پدر و مادر)	۰/۷۵۵۶	
سرمایه اقتصادی مؤثر	۰/۷۶۸۳	
سرمایه اجتماعی (تعاملات اجتماعی)	۰/۸۸۴۲	

- 5 - Probability 0
- 5 - Simple Random Sampling 1
- 5 - Pretest 2
- 4- Validity
- 5- Reliability
- 5 -Content validity 5
- 2- Face/Formal validity
- 5 -Statistical package for the social sciences

همان گونه که در جدول بالا مشاهده می شود سطح ضریب آلفا برای تمامی متغیرها در سطح قابل قبول بوده است. داده ها با استفاده از روش آماراستنباطی (آزمون نرمال بودن کولموگروف- اسمیرنوف، مدل یابی معادلات ساختاری ترکیبی از تحلیل تأییدی و رگرسیون چند متغیره، ضریب همبستگی و تحلیل مسیر) با نرم افزار SPSS^{۱۹} و Amos^{۲۰} نسخه ۲۲ تجزیه و تحلیل گردید.

یافته های تحقیق

به منظور بررسی نرمال بودن توزیع داده های متغیرهای تحقیق از آزمون کولموگروف- اسمیرنوف استفاده شد. آزمون نرمال بودن کولموگروف - اسمیرنوف برای متغیرهای پژوهش انجام شد، فرضیه آماری به صورت زیر می باشد.

H₀: داده ها نرمال هستند (داده ها از جامعه نرمال آمده اند)

H₁: داده ها نرمال نیستند (داده ها از جامعه نرمال نیامده اند)

در صورتی که سطح معنی داری آزمون بیش تر از ۰/۰۵ باشد، فرض خلاف رد می شود و می توان نتیجه گرفت توزیع داده های مربوط به متغیر تفاوت معنی داری با توزیع نرمال ندارد. همان طور که در جدول گزارش شده است، سطح معنی داری کلیه متغیرها بزرگ تر از ۰/۰۵ می باشد. بنابراین می توان گفت داده ها از توزیع نرمال برخوردار می باشند.

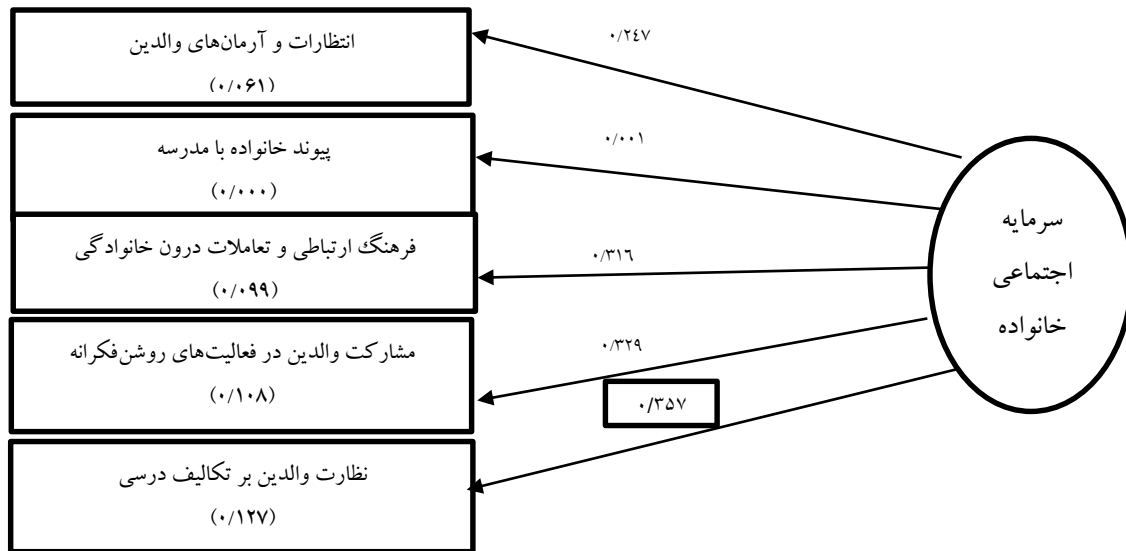
جدول آزمون نرمالیتی بودن متغیرهای پژوهش

آزمون کالماگورف- اسمیرانف		
متغیر	آماره Z	سطح معنی داری
سرمایه فرهنگی ذهنی- کالبدی (عادت و آزارها)	۱/۱۴۸	۰/۱۴۳
سرمایه فرهنگی عینی (ابزار، مکان ها و کالاهای فرهنگی)	۰/۷۲۵	۰/۶۷۰
سرمایه فرهنگی نهادینه (مدرک تحصیلی پدر و مادر)	۰/۷۸۲	۰/۵۷۵
سرمایه اقتصادی مؤثر	۰/۶۸۴	۰/۷۳۷
سرمایه اجتماعی	۰/۷۹۵	۰/۵۵۲

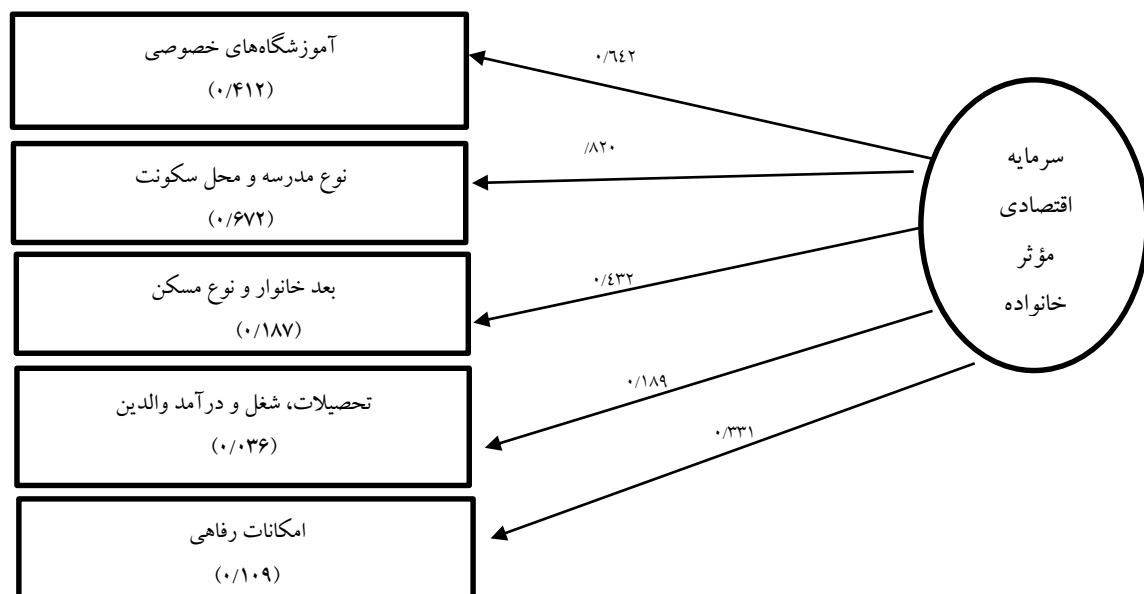
الگوسازی معادلات ساختاری

مدل یابی معادلات ساختاری ترکیبی از تحلیل تأییدی و رگرسیون چند متغیره می باشد. در این روش آزمون کلی مدل شامل آزمون مدل اندازه گیری (بررسی پایایی و روایی) و آزمون مدل ساختاری (ضریب مسیر و واریانس تبیین شده) می باشد. لذا در این قسمت به آزمون اعتبار سازه ای (وسیله اندازه گیری) و آزمون نیکویی برازش ساختار مورد نظر با استفاده از نرم افزار Amos با در اختیار داشتن داده های مربوط به متغیرهای برگرفته شده از فرضیه ها پرداخته می شود پس از اجرای برنامه و انجام تغییرات لازم، مدل برازش شده فرضیه ها و روابط عنوان شده در تحقیق به شرح زیر نمایان گردید. مدل ساختاری موفقیت یا شکست فرزندان در ورود به دانشگاه به آزمون اعتبار سازه ای وسیله اندازه گیری موفقیت یا شکست فرزندان و آزمون نیکویی برازش ساختار آن پرداخته است. در بخش اندازه گیری هم چنان که از مدل بر می آید بیش تر معرف های متغیرهای مکنون به طور نسبتاً مناسب روی آن ها بار شده اند. گفتنی است بارهای عاملی و واریانس تبیین شده هر سازه و مؤلفه های آن روی شکل ها مشخص شده است.

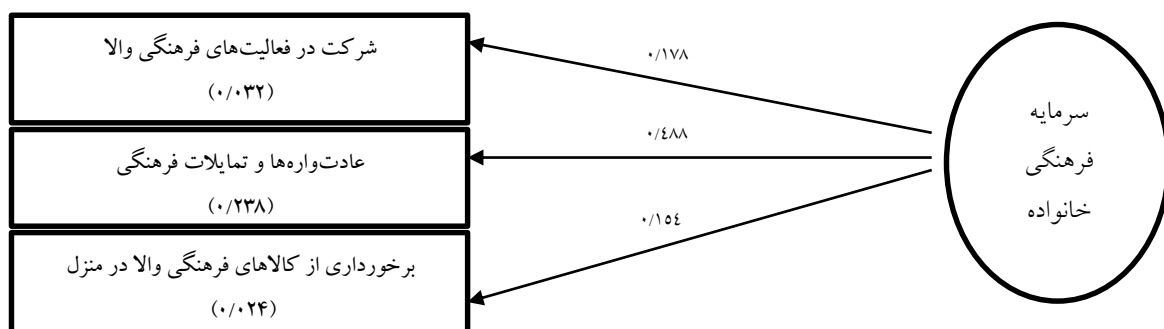
نمودار مدل تحلیل تأییدی سازه سرمایه اجتماعی خانواده

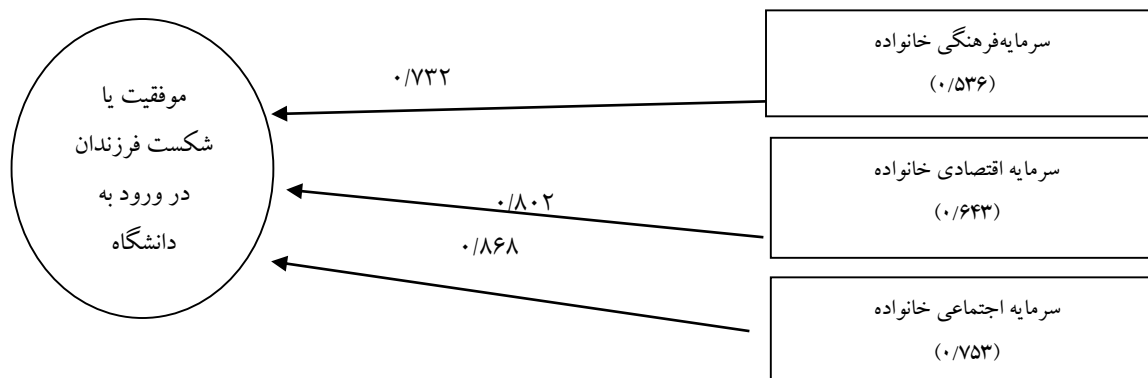
نمودار مدل تحلیل تأییدی سازه سرمایه اقتصادی مؤثر خانواده

نمودار مدل تحلیل تأییدی سازه سرمایه فرهنگی خانواده

نمودار مدل تحلیل تأییدی سازه موفقیت یا شکست فرزندان در ورود به دانشگاه

جدول محاسبه اثرهای مستقیم سازه‌های مستقل با متغیروابسته بر روی قبولی فرزندان در دانشگاه

نام اثر	مسیرها	میزان اثرهای غیرمستقیم براساس ضریب‌های بتا	میزان اثرهای مستقیم براساس ضریب‌های بتا
سرمایه اقتصادی	تأثیر سرمایه اقتصادی مؤثر در قبولی دانشگاه	۰/۴۳۲	
سرمایه اجتماعی	تأثیر سرمایه اجتماعی در قبولی در دانشگاه	۰/۴۱۷	
سرمایه اقتصادی مؤثر	تأثیر سرمایه اقتصادی مؤثر بر سرمایه فرهنگی خانواده در قبولی دانشگاه دانشگاه دانشدانشگاه‌پذیری در اماکن * رونق اقتصادی		۰/۶۶۲
سرمایه اجتماعی	تأثیر سرمایه اجتماعی بر سرمایه فرهنگی خانواده در قبولی دانشگاه		۰/۵۷۳

جدول توزیع ضریب همبستگی متغیرهای سرمایه فرهنگی عینی با متغیرهای سرمایه های فرهنگی ذهنی - کالبدی، سرمایه فرهنگی نهادینه، سرمایه اقتصادی مؤثر و سرمایه اجتماعی خانواده

نام متغیرها (شاخص)	آزمون و سطح آن	۱	۲	۳	۴	۵
سرمایه فرهنگی عینی خانواده	ضریب همبستگی	۱				
	سطح معنی داری	۰				
سرمایه فرهنگی ذهنی - کالبدی خانواده	ضریب همبستگی	۵۹ ۰/۱۹۵**	۱			
	سطح معنی داری	۰/۰۰۰	۰			
سرمایه فرهنگی نهادینه خانواده	ضریب همبستگی	۰/۰۱۱	-۰/۰۷۱	۱		
	سطح معنی داری	۰/۸۲۷	۰/۱۴۰	۰		
سرمایه اقتصادی مؤثر خانواده	ضریب همبستگی	-۰/۰۶۲	۰/۱۶۷**	۰/۰۰۹	۱	
	سطح معنی داری	۰/۱۹۴	۰/۰۰۰	۰/۸۵۵	۰	
سرمایه اجتماعی خانواده	ضریب همبستگی	۰/۴۸۲**	۰/۲۷۶**	-۰/۰۱۸	۰/۰۷۲	۱
	سطح معنی داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۷۰۴	۰/۱۳۳	۰

نتیجه گیری

نظریه ی سرمایه فرهنگی بر رابطه ی بین تحصیلات، خانواده و طبقه اجتماعی تأکید دارد که تأثیر جنبه های چهارگانه سرمایه فرهنگی (برخورداری از فرهنگ روشن فکرانه، عادت به مطالعه، ارتباطات فرهنگی و منابع فرهنگی) بر موفقیت تحصیلی در طول تحصیل را متفاوت می بیند. البته اندازه گیری تعیین مقدار تأثیر فرهنگ مسلط و ارزش تحصیلات در هر جامعه ای نسبت به فرهنگ جامعه دیگرچندان آسان نبوده، و سرمایه فرهنگی به منزله برخورداری از تحصیلات رسمی تحت تأثیر عادت واره های مسلط از جمله نگرش ها و ارزش های هنجاری قرار دارد (سالیوان، ۲۰۰۲).

در این پژوهش برای دستیابی شاخص سرمایه فرهنگی ذهنی - کالبدی دُر نزد پاسخ گویان از متغیرهای معدل پیش دانشگاهی، میزان مطالعه غیردرسی، حضور در جلسات علمی و میزان موافقت پاسخ گویان با عبارتهایی در حوزه عادت واره ها نظیر تعداد مطالعه کتاب های غیردرسی و درسی، ادبیات، انگیزه تحصیلی، فعالیت های علمی جمعی، استقلال اقتصادی از خانواده، مادی گرایی و علاقه به هنر استفاده شد. نتایج این بررسی نشان داد که در شاخص سرمایه فرهنگی ذهنی - کالبدی (عادت واره ها) اطلاعات گردآوری شده میزان عادت واره های دانش جویان، کم تر از حد متوسط (۳/۱۳ از ۵) بوده است.

برای دستیابی به شاخص سرمایه فرهنگی عینی (ابزار، مکان ها و کالاهای فرهنگی) در نزد پاسخ گویان از متغیرهای تعداد کتاب های غیردرسی، تعداد تابلوهای هنری، تعداد کتاب های مطالعه شده، خواندن کتاب های درسی، فراگیری خط و نقاشی، فعالیت های هنری، دانستن

زبان خارجی، استفاده از اینترنت، شرکت در کلاس‌های ورزشی استفاده گردید. نتایج این بررسی نشان داد که در شاخص سرمایه فرهنگی عینی (ابزار، مکان‌ها و کالاهای فرهنگی) میزان سرمایه فرهنگی عینی، دانشجویان کم‌تر از حد متوسط یا برابر آن بوده است. همین‌طور برای دستیابی به شاخص سرمایه فرهنگی نهادینه (مدرک تحصیلی) در نزد پاسخ‌گویان از متغیرهای آخرین مدرک تحصیلی پدر و مادر استفاده شد. نتایج این بررسی نشان داده است که در شاخص سرمایه فرهنگی نهادینه (مدرک تحصیلی) میزان سرمایه نهادینه، دانش‌جویان بیش‌تر از حد (۳/۶۳۴) بوده است. بنابراین به دلیل رویکرد کلی نظام آموزشی (به خصوص در مدت ۱۲ سال مدرسه) فقط براساس درس خواندن و انجام تکالیف درسی سبب شکل‌گیری کژعادت‌واره‌ها شده است. موفقیت فرزندان در خانواده به موفقیت تحصیلی و ورود به دانشگاه مورد علاقه و دستیابی به رشته سودآورتر و ادامه تحصیلات عالی در رشته پردرآمدتر در نهایت سودا زدگی تحصیلی فروگاسته است. دانشجویان موفق و خوش‌استعداد برخلاف گذشته به‌ظاهر کتاب‌خوان‌تر شده‌اند. اما در واقع فقط کتاب‌های درسی و کمک‌درسی خوانده و آن‌چه به آن علاقه‌ای نشان نمی‌دهند، مطالعه کتاب‌های غیردرسی به دلیل فقدان یا ضعف روحیه پژوهش‌گرانه است. باوجود افزایش سطح تحصیل (افزایش میزان سرمایه نهادینه) خانواده، با این حال میزان سرمایه‌های فرهنگی ذهنی- کالبدی (عادت‌واره‌ها) و میزان سرمایه عینی هردو وضع مطلوبی در خانواده دانش‌جویان نداشته، علت بروز چنین پدیده‌ای در خانواده‌های ایرانی را می‌توان در کالایی شدن علم و محدود سازی نظام آموزشی (از آموزش و پرورش تا آموزش عالی) به پرورش هوش فکری (IQ) بگدون توجه به پرورش هوش تحلیل‌گر، انتقادی، هوش عاطفی و اجتماعی و دیگر استعدادها و خلاقیت‌های ضروری دانش‌جویان دانست. باید پذیرفت که نظام آموزشی کنونی در ارتقاء متوازن سرمایه‌های فرهنگی سه‌گانه خانواده به ویژه دانشجویان چندان عمل‌کرد مثبتی ارایه نکرده است و در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، تحولات اساسی در آموزش و پرورش کشور در راستای توجه به سرمایه‌های فرهنگی خانواده‌های دانش‌آموزان و پیش از ورود به تحصیلات دانشگاهی یکی از ضرورت‌های اساسی باید در نظر گرفته شود.

The Sociological Study of the Cultural Capital Role of Iranian Families

On the Entrance of their Children at University

(Case study: Students of Shrift University of Technology - the year of 2015-2016)

Abstract

The aim of present study is sociological study of the role of cultural capital of Iranian families on their students' acceptance at university. This is a descriptive post-event survey. The statistical population of study includes all students of Shrift University of Technology who have been studying in 2015-2016 (n= 1013). The sample size was 350 students selected according to Cochran table through simple random sampling. In order to measure research variables, data has been collected through researcher-made questionnaire with Cronbach's Alpha 0.82 Data analysis has been done through inferential statistical method (Kolmogorov-Smirnov normality test, structural equation modeling, a combination of detention analysis, multivariate regression, correlation coefficient) through SPSS[®] and Amos[®] version 22. The research findings show three types of cultural capitals that are institutional cultural capital; objective cultural capital and embodiment cultural capital have been respectively effective among the families of studied students. Some components of embodiment cultural capital and some habitus such as interest in studying books other than textbooks, interest in art, voluntary presence in scientific communities, attention to literature and cultural fames, going to museum, cinema, festivals, artistic activities and sport are not desired among the families of students. Thus, it is essential to promote the cultural capital of Iranian families for improvement of mental and cultural capital capabilities of their children in Islamic-Iranian Pattern for Progress.

Keywords: “Embodiment cultural capital”, “Objective cultural capital”, “Institutional cultural capital”, “Social field”, “Iranian families”, “Islamic-Iranian Pattern for Progress”.

منابع

- آزاد، جلال (۱۳۹۱). بررسی تاثیر سطح سوادوالدین بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، دانشگاه فرهنگیان زنجان.
- احمدی اصل، فرهاد (۱۳۹۰). سرمایه فرهنگی <http://www.ea3000.blogfa.com/post/19>
- اسمیت، فلیپ (۲۰۰۶). درآمدی بر نظریه فرهنگی، ترجمه: حسن پویان (۱۳۸۷)، تهران: دفتر پژوهش های فرهنگی، ص ۲۲۴.
- بوردیو، پییر (۱۹۹۰). نظریه کنش: دلایل عملی و انتخاب عقلانی، ترجمه ی مرتضی مردی ها، تهران: انتشارات نقش و نگار (۱۳۸۱).
- فخرایی، سیروس (۱۳۸۸). بررسی رابطه سرمایه فرهنگی با هویت پذیری. جامعه شناسی- سال اول، شماره سوم.
- میرزابیگی، حسن علی (۱۳۹۳). جست وجوی مدل برنامه درسی برای رشد سرمایه فرهنگی خانواده و موفقیت تحصیلی فرزندان. دو فصل نامه نظریه و عمل در برنامه درسی، پاییز و زمستان ۱۳۹۳، سال دوم، شماره ۴.
- Astin A. W. (1991). An empirical typology of college students. *Journal of College Students Development*. 34 (1). 36-46.
- Bourdieu, Pierre and Jean-Claude Passeron, (1990) *Reproduction in education, society and culture*. London: Sage.
- Hayes, Steven C. (2004). *Acceptance and commitment therapy and the new behavior therapies: Mindfulness, acceptance and relationship*. New York: Guilford.
- Gaddis, Michael (2012). The influence of habitus in the relationship between cultural capital and academic achievement S. Department of sociology university of North Carolina at Chapel Hill.
- Rikowski, Glenn (2008). *Forms of capital: Critique of Bourdieu on social capital*. London.
- Sullivan, Alice (2002). Bourdieu and education: How useful is Bourdieu's theory for researchers? *The Netherlands 'Journal of Social Sciences \ volume, pp.38 – 41*.
- Warde, Alan (2011). *Cultural analysis and Bourdieu's legacy: settling accounts and developing alternatives*. The University of Manchester.
- Weininger, Elliot B & Lareau, Annette (2006) *Cultural capital in educational research: a critical assessment*. Theory and Society. University of Maryland, College Park.